

**İSTİKLAL MARŞI'NIN İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA YER ALAN KÖK DEĞER VE
TEMALAR AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Yaşar SÖZEN*

**Giriş. 1. Değer, Değerler Eğitimi ve Değer Aktarımı
Kavramları**

Değer, Değerler Eğitimi ve Değer Aktarımı terimleri, ilim dünyasında son yıllarda popüler olan, güncelliğini koruyan ve devam ettiren kavramlardır. Değer kavramının birçok bileşeni olduğu gibi birçok tanımı ve izahı da mevcuttur. İlim dünyasında, bilimsel ve popüler yayınlarda birçok bilim adamı ve araştırmacı, değer kavramını tanımlamaya, izah etmeye ve bu kavramı meydana getiren diğer bileşenleri ortaya koymaya çalışmıştır. Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğüne bakıldığında değer teriminin yedi farklı tanımının yapıldığı görülür. Çalışmamızın çerçevesi kapsamında düşünerek değer terimini ele aldığımızda Türkçe Sözlükte geçen son tanım, değer kavramı ile ilgili açıklamayı en iyi şekilde ortaya koymaktadır: “Değer, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünüdür.” (Komisyon 2011: 607).

Bunun yanında birçok bilim adamı ve araştırmacı da değer kavramını ele almış, muhtelif açıklamalarda bulunup farklı bakış açıları geliştirerek bu terime birçok değişik tanım getirmişlerdir. Ertuğrul Yaman Değerler Eğitimi adlı eserinde, “Değer, bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlılıklarıdır. İnsani, ahlaki, kültürel, ruhsal, toplumsal ve evrensel boyutlarda oluşabilen bu duyarlılıkların özümsemesi ve benimsenmesi süreci, değerler eğitiminin esasını teşkil eder.” (Yaman 2014: 17) şeklinde bir açıklama yapar.

* *Bilim Uzmanı. Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi. MEB-Türkçe Öğretmeni. E-mail: goktug3525@hotmail.com*

İlk kez Znaniecki tarafından sosyal bilimler literatürüne kazandırılan değer kavramı, Latince ‘‘değerli olmak’’ veya ‘‘güçlü olmak’’ anlamına gelen ‘‘valere’’ kökünden türemiştir. Değerler, toplumun sahip olduğu kültür içinde kalıplaşmış standartlardır. Toplumun bireyleri de bu standartlara göre hareket eder. Ancak bu standart değerlere uyma zorunluluğu kesin sınırlarla çizilmemiştir. Her toplumun kendi değerleri vardır ve bu değerler, toplumu oluşturan fertlerin içinde yaşadığı topluma sağlıklı bir şekilde adapte olmasında büyük paya sahiptir. (Temizyürek ve Karagöl 2016: 2182).

Değerler eğitimi ise, en basit şekliyle değerleri öğretebilmek için gösterilen çaba olarak tanımlanabilir. Değerler eğitiminde aileden okula uzanan geniş bir süreç söz konusudur. Kişinin ailede başlayan değer kazanım süreci okulda devam eder. Dolayısıyla okulların üzerine düşen görevlerden birisi, okul programında doğrudan belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğrencilere aktarmak, öğrencileri belirlenen kurallara uygun şekilde disipline etmek, onların ahlaki gelişimine katkı sağlamak ve karakterini olumlu yönde etkilemektir (Köç vd. 2020: 101-102).

Sahip olunan değerler; bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerlerin farkına varması, gerekli değerleri kazanması, yeni değerler benimsemesi, bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları haline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma veya kazandırma süreçlerine ‘‘değerler eğitimi’’ denir. Bireylerin değerlerle karşılaştıkları ilk ortam çocukluk dönemlerinin geçtiği aile kurumudur. Değerlerin kazandırılması hususunda aile birincil derecede önemlidir. Yaman’a göre, değer eğitiminde başarılı olabilmek için öncelikle, uygun değerleri oluşturmak ve bu değerleri davranış haline getirmenin yollarını aramak gerekir. Değerleri özellikle çocuklara ve gençlere benimsetmenin ve özümsetmenin yolu, sözlü uyarılardan daha çok, söz konusu değerleri yaşamakla ve örnek olmakla mümkündür.

Ebeveynler, eğitici ve yöneticiler, bu noktada örnek modeller olabilirlerse, değerler eğitimi süreci doğal mecrasında ve daha hızlı ilerler (Yaman 2014: 18).

Değerler eğitimi; karakterli, ahlaklı ve kişilik sahibi bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Değerlerin çocuğa aktarılması süreci olan değerler eğitiminde, başta aile olmak üzere okul, çevre, medya ve sosyal medya gibi unsurlar etkin rol oynar. Dolayısıyla toplumların sahip olduğu değerleri aktarma ve yaşatmada en temel görev eğitim kurumlarına düşer. Bu nedenle ülkemizde son yıllarda değerler eğitimine özel olarak önem verilmeye başlanmıştır. Ayrıca iyi ve erdemli insan olmak, sağlam karakterli bireyler yetiştirmek her ailenin, okulun ve toplumun en önemli hedeflerinden biridir. Çünkü sağlam karakterlilik sadece bireylerin değil, toplumun da huzurlu ve mutlu olmasını sağlar. Bu hedefi gerçekleştirmek toplumsal kültür değerlerinin gelecek kuşaklara aktarılmasına bağlıdır (Temizyürek ve Karagöl 2016: 2182).

Değerler soyut unsurlar olduğundan değer aktarım sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşılabilir. Bu bağlamda değer aktarımında çeşitli yaklaşımlar benimsenir. Bu yaklaşımlar kimi zaman ismi farklılaşsa da belirli başlıklar altında toplanır. Telkin, ahlaki sorgulama, değer analizi, değer belirginleştirme ve eylem öğrenme yaklaşımı değer öğretimi yaklaşımlarından olsa da bu yaklaşımlar içinde farklı yöntem, teknik ve materyaller benimsenir. Bu materyallerden biri de yazılı, görsel ya da işitsel materyallerdir. Değerlerin duygulara hitabında, görsel ve işitsel materyaller daha etkilidir. Bu bağlamda değerler eğitiminde edebî ürünlerden yararlanmak önem arz eder. Birçok araştırmacı ve bilim adamı, yaptığı çalışmalarda edebî ürünlerin duygulara hitap eden yanının olduğu ve değerler eğitiminde bu ürünlere yer vermenin önemli olduğundan bahseder. Bazı araştırmacılar da edebî ürünlerden yararlanmanın millî duyguları özümsetme, kültür, kimlik, sevgi ve saygı gibi birçok unsuru benimsetme adına katkı sağlayabileceğine değinir (Kandemir ve Torun 2020: 272).

Birçok araştırmacı, edebî metinlerin kullanılarak millî ve evrensel değerlerin kazandırılabilceğini belirtir. Bu boyutu ile İstiklal Marşı da edebî bir ürün olarak millî ve evrensel değerlerin öğretiminde kullanılabilir. Tökel, çalışmasında edebî ürünler içerisinde şiire değinerek değer aktarımında şiirlerin öneminden bahseder; millî, manevi ve evrensel değerlerin şiir kullanılarak başarılı bir şekilde aktarılabilceğine vurgu yapar. Bu bağlamda değer öğretiminde millî marşlardan da değer aktarım materyali olarak yararlanılabilir. Millî marşlar halkın ortak değerlerine ve duygularına hitap ettiği için değer eğitiminde fayda sağlar. Millî marşımız olan İstiklal Marşı da değerler eğitiminde etkili bir materyal olarak kullanılabilir. (Kandemir ve Torun 2020: 272).

Sonuç olarak değerler, davranışlara rehberlik eden standartlardır ve bu standartlar toplumdaki farklılıkları gösterir. Bununla birlikte değerler bireyin karakter yapısının tanımlanmasına olanak vererek bireylerin oluşturduğu toplumun da genel karakter yapısını anlamamızda ölçüt olarak kullanılır. Bu çerçeveden bakıldığında her toplumun kendine özgü değerleri vardır ve bu değerler bütününe millî değerler denir. Türk milletinin de kendine has millî değerleri olduğu bilinen bir gerçektir. Türk milleti için İstiklal Marşı önemli bir millî değerdir. Nitekim İstiklal Marşı, bizi başka toplumlara tanıtan, kendimizi başka toplumlarla karşılaştırmamıza imkân veren ve birçok hususta başka toplumları ikna etmemize olanak veren millî bir unsurdur (Tay ve Nalçacı 2020: 245).

2. Mehmet Akif Ersoy ve Eserleri Üzerine Değerler Eğitimi Açısından Yapılan Çalışmalar

Çalışmamızın bu bölümünde Mehmet Akif, eserleri (özellikle Safahat) ve İstiklal Marşı ile ilgili değerler eğitimi ve değerler aktarımı bağlamında yapılmış bildiri, makale ve tez çalışmalarına yer verilmiştir. Yapılan alan yazısı ve literatür taramasında, Mehmet Akif ve eserleriyle ilgili değerler eğitimi kapsamında altı bildiri ve makale metni ile sekiz yüksek lisans tez çalışması tespit edilmiştir. Tespit edilen bu akademik ve bilimsel çalışmalar, Mehmet Akif ve eserlerini değerler eğitimi ve aktarımı

bağlamında ele alan, değerler eğitimi kavramıyla doğrudan bağlantılı olan ilmî çalışmalardır. Tespit edilen bildiri, makale ve tez çalışmaları, yayım ve hazırlanma yıllarına göre tasnif edilerek verilmiştir.

2. 1. Bildiri ve Makaleler

2. 1. 1. YENİTERZİ, Emine. (1997). Safahat'ta İnsanî Değerler, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, C. 1, S. 4, s. 263-277.

Yeniterzi, ‘Safahat'ta İnsanî Değerler’ adlı makalesinde Akif’in şiirlerinin toplamından oluşan Safahat adlı eserinde yer alan insani değerleri inceler. Yeniterzi’ye göre, Safahat'ta ‘İman, ahlak, terbiye, aile, ümit, azim, çalışkanlık, sorumluluk duygusu, hürriyet, adalet, merhamet, doğru sözlülük, sabır’ olmak üzere toplam on üç insani değer yer alır. Yazar, tespit ettiği bu değerleri Safahat'ta verdiği örneklerle açıklamaya ve incelemeye çalışır.

2. 1. 2. TEMİZYÜREK, Fahri; KARAGÖL, Efecan. (2016). Hedef Kitlesi Çocuk Olan Mehmet Akif Ersoy Biyografilerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi, Turkish Studies, C. 11, S. 3: s. 2175-2192.

Temizyürek ve Karagöl, ‘Hedef Kitlesi Çocuk Olan Mehmet Akif Ersoy Biyografilerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi’ adlı makalelerinde hedef kitleleri ilköğretim ikinci kademe yani ortaokul çocuğu (11-14 yaş) olan üç adet Mehmet Akif Ersoy biyografisi incelerler. Çalışmada biyografik inceleme tarzında kaleme alınan Metin Özdamarlar’ın ‘Millî Şairimiz Mehmet Akif’, Recep Şükrü Apuhan’ın ‘Mehmet Akif Ersoy Özgürlük Peşinde’ ve Nejla Sakarya’nın ‘Mehmet Akif ve Ben’ adlı eserleri üzerinde değerlendirilme yapılır. Araştırmada, genellikle Sosyal Bilgiler Dersi 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu’nda verilen değerler esas alınmıştır.

2. 1. 3. KANDEMİR, Kübra; TORUN, Elif. (2020). İstiklal Marşı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi, Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi, C. 4, S. 2, s. 267-284.

Kandemir ve Torun'un kaleme aldıkları ‘‘İstiklal Marşı'nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi’’ adlı çalışma, bildiri konumuz ve çalışmadaki bakış açımız ile en fazla benzerlik ve paralellik gösteren makalelerden biridir. Bu çalışmada İstiklal Marşı metni, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler açısından incelenirken; bizim çalışmamızda ise İstiklal Marşı metni, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler bağlamında ele alınır ve incelenir. Kandemir ve Torun, bu çalışmalarında Sosyal Bilgiler dersi bağlamında İstiklal Marşı'nda yer alan ‘‘Adalet, bağımsızlık, dayanışma, duyarlılık, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk ve vatanseverlik’’ olmak üzere toplam dokuz değer tespit etmiş ve incelemişlerdir.

2. 1. 4. KÖÇ, Ahmet; DEMİRKAYA, Hilmi; ÜNAL, Orhan. (2020). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif ve Safahat, Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, C. 7, S. 13, s. 98-118.

Köç, Demirkaya ve Ünal'ın birlikte kaleme aldıkları ‘‘Sosyal Bilgiler Eğitiminde Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif ve Safahat’’ adlı makalede, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler bağlamında Mehmet Akif ve eseri Safahat ele alınır ve incelenir. Yapılan inceleme neticesinde bulgu olarak ‘‘Adalet, sorumluluk, bilimsellik, estetik, vatanseverlik, çalışkanlık, yardımlaşma, aile birliği, duyarlılık ve yardımseverlik’’ adında toplam dokuz temel değer tespit edilmiştir. Tespit edilen değerler, uygun alıntılara yer verilerek ele alınmıştır.

2. 1. 5. TAY, Bayram; NALÇACI, Ahmet. (2020). İstiklâl Marşı'mızda Değerler, Değerler Eğitimi Dergisi, C. 18, S. 40, s. 243-275.

Tay ve Nalçacı tarafından kaleme alınan ‘‘İstiklâl Marşı’mızda Değerler’’ adlı makalede, İstiklal Marşı’mızda yer alan temel değerler tespit edilmiştir. Çalışmada İstiklal Marşı metnindeki temel değerler belirlenerek, verilen örneklerle ortaya konulur. Makalede İstiklal Marşı’nda yer alan ‘‘Bağımsızlık, bayrak sevgisi, cesaret, duyarlılık, inanç, milliyetçilik, özgürlük, sorumluluk, şehitlik, vatanseverlik’’ adında toplam on değer tespit edilmiştir.

2. 1. 6. CANATAN, Kadir. İstiklal Marşı’nın Temsil Ettiği Değerler Üzerine Bir Çözümleme, academia. edu/ 24800083/ İstiklal_Marşının_Değerleri.

Kadir Canatan tarafından kaleme alınan ‘‘İstiklal Marşı’nın Temsil Ettiği Değerler Üzerine Bir Çözümleme’’ adlı yazıda, İstiklal Marşı’nın temsil ettiği değerler belirlenir ve belirlenen bu değerler bilimsel zeminde çözümlenerek incelenir. Canatan’a göre, her kıtada bir değer olmak üzere İstiklal Marşı’mız sırasıyla ‘‘Cesaret, istiklal, hürriyet, maneviyat, ümitvar olmak, vatan sevgisi, fedakârlık, ezan (şehadet), aşkınlık, bayrak (hilal)’’ adlı on temel değeri içerir.

2. 2. Tezler

2. 2. 1. ÖKSÜZ, Refik. (1999). Safahat’ta Ahlaki Unsurlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.

Öksüz, yapmış olduğu tez çalışmasında Mehmet Akif’e ait olan, bütün şiirlerini topladığı, yedi kitaptan oluşan ve İstiklal Marşı’nın yer almadığı Safahat adlı eseri, ahlaki değer ve unsurlar bakımından inceler. Yapılan inceleme neticesinde Safahat’taki ahlaki değerler; kişisel ahlak (*Adalet, ahde vefa, çalışmak, doğruluk, şefkat ve merhamet, edep ve hayâ*), aile ahlakı (*Evliliğin ve aile kurmanın önemi, kadının değeri*) ve sosyal ahlak (*Yardımlaşma, marifet ve ilim, hakka riayet etme, vatan sevgisi, birlik*

ve beraberlik) başlıkları altında tasnif edilir. Öksüz çalışmasında, Safahat'ta üç farklı başlık altında toplam on üç değer tespit etmiştir.

2. 2. 2. AKTAŞ, Fatma Sultan. (2007). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserindeki Ahlak Anlayışı İle İlgili Görüşleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı, İstanbul.

Aktaş çalışmasında, Mehmet Akif Ersoy'un Safahat eserindeki ahlak anlayışı ile ilgili fikir ve görüşlerini ele alır. Yapılan inceleme neticesinde Mehmet Akif'in eserlerindeki ahlak anlayışı; ferdi ahlak (*İnsanın mahiyeti ve kıymeti, edep, ilim-ilmin önemi ve aydınlar, çalışmak-azim-gayret ve tevekkül, ümitvar olmak, sabır, doğruluk-sıdk, emanet-emaneti ehline vermek, cesaret, cahillik ve cehaletten uzak durmak, kötü ve zararlı alışkanlıklardan kaçınmak, inatçılık etmek*), ailevi ahlak (*ailenin önemi, çocuğun ailedeki eğitimi*) ve toplumsal ahlak (*adalet, vazife bilincisorumluluk, birlik ve beraberlik, fikir ve vicdan hürriyeti, selam, komşu hakkı, meselelere bakışta yapıcı olmak, din anlayışı ve din adamlarının tutumları, dostluk ve arkadaşlık, devlet başkanının tutumu, yoksula yardım, büyüklere ve misafire hürmet*) olmak üzere üç ana başlık altında ve toplam yirmi üç değer çerçevesinde tasnif edilir.

2. 2. 3. MOĞUL, Selçuk. (2012). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Kayseri.

Selçuk Moğul'un "Mehmet Akif Ersoy'un Safahat İsimli Eserinin Türkçe Eğitimi ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" adlı çalışması, kaleme aldığımız bu bildiri metni ile doğrudan ilintilidir. Çalışmada Mehmet Akif'in Safahat adlı eserindeki değerler, Türkçe eğitimi ve öğretimi bağlamında ele alınır ve incelenir. Çalışma 2012 yılında yapıldığı için incelemede 2005 Türkçe Öğretim Programı esas alınmıştır. Moğul çalışmasında, "Adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, duyarlılık, dürüstlük, estetik, özgürlük,

sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik’’ olmak üzere Türkçe eğitimi ve öğretimi kapsamında toplam on yedi değer tespit etmiştir.

2. 2. 4. BİÇER, Seçil. (2013). Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy’a Ait ‘Safahat’ Adlı Eserin İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Uşak.

Biçer, yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında Mehmet Akif’in Safahat adlı eserinde yer alan şiirleri, Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında belirlemiş olduğu Türkçe Öğretim Programı’nda yer alan değerler çerçevesinde inceler. İnceleme sonucunda ‘Adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik’’ olmak üzere toplam yirmi değer tespit edilmiştir.

2. 2. 5. EMER, Asım Mikail. (2014). Safahat’ta Değerler Eğitimi Unsurları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara.

Emer, ‘Safahat’ta Değerler Eğitimi Unsurları’’ adlı çalışmasında Mehmet Akif’in Safahat adlı eserinde yer alan değerleri belirleyerek, Safahat’ı değerler eğitimi ve aktarımı açısından ele alır. Emer çalışmasında, ‘Adalet, adamlık, ahlak, azim, birleştiricilik, çalışkanlık, diğergamlık, doğruluk, duyarlık, edep, fedakârlık, hakkaniyet, hikmet, hoşgörü, idealizm, iffet, inanç, kanaatkârlık, merhamet, özgüven, paylaşımcılık, sabır, sadakat, saygı, sebat, sevgi, sorumluluk, şecaat, şükür, tefekkür, tevazu, tevekkül, ümitvarlık, vatanseverlik, vefa, yardımseverlik’’ olmak üzere toplam otuz altı değer unsuru tespit etmiştir.

2. 2. 6. KÜÇÜKKAYA, Cihat. (2014). Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Van.

Küçükkaya, "Mehmet Akif Ersoy'un Şiirlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" adlı çalışmasında Mehmet Akif'in şiirlerinde yer alan değerler ile ilköğretim ikinci kademe Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında geçen değerleri karşılaştırır ve analiz eder. Küçükkaya'nın tespitine göre, Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitapları açısından Akif'in şiirlerinde "Adalet, ahlak, aile, bağımsızlık, barış, bilim-ilim, birlik ve beraberlik, çalışkanlık, dayanışma, doğruluk ve dürüstlük, duyarlılık, eşitlik, fedakârlık, görev-sorumluluk, hak-insan hakları, hoşgörü, kahramanlık, merhamet, millet sevgisi, özgürlük, sağlık, sanat-estetik, saygı, sevgi, temizlik, ümit-umut, vatanseverlik, yardımseverlik" adında toplam yirmi sekiz değer vardır.

2. 2. 7. YILMAZ, Reşit. (2017). Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretiminde Safahat'ın Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Konya.

Yılmaz "Ortaokul Sosyal Bilgiler Öğretiminde Safahat'ın Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" adlı çalışmasında, Mehmet Akif'in Safahat adlı eserini Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel değerler bağlamında inceler. Yapılan inceleme neticesinde Safahat adlı eserde Sosyal Bilgiler dersi ile ilişkili "Sorumluluk, bilimsellik, farklılıklara saygı, estetik, kültürel mirasa duyarlılık, doğal çevreye duyarlılık, vatanseverlik, çalışkanlık, dürüstlük, akademik dürüstlük, adil olma-bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı, tarihsel mirasa duyarlılık, yardımseverlik, barış, aile birliğine önem verme, duyarlılık, sağlıklı olmaya önem verme" olmak üzere toplam on sekiz değer belirlenmiştir.

2. 2. 8. UÇAR, Emine Can. (2020). Mehmet Akif Ersoy'un Eserlerindeki Temel Değerlerin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Uçar, çalışmasında Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinde yer alan temel değerleri, din eğitimi bağlamında ele alarak inceler. Şairin eserlerindeki temel değerler, din eğitimi açısından "Sabır, sorumluluk, çalışkanlık-gayretli olmak, ilme önem vermek, adalet, dürüstlük-doğruluk, vatansever olmak, birlik ve beraberlik, anadilin korunması" başlıkları altında dokuz değer olarak tasnif edilerek değerlendirilmiştir.

3. İstiklal Marşı'nda Yer Alan Değerlerin Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki Kök Değer ve Temalarla İlişkisi

İstiklal Marşı'mız, bütün Türk milletinin ortak mutabakat metnidir. Bizi millet yapan temel bileşenlerimizden biridir. Marşımız, Türkiye Cumhuriyeti Devletimizin üzerinde kurulduğu toprakların savaşla tekrar vatan yapılmasının bir belgesidir, devlet ve vatanımızın tapusudur. Zira bu metin, Türk milletinin var olma yok olma mücadelesinin en kıvılcığı bir dönemde, Türk'ün tarihe karşı direniş kararlılığının zirvede olduğu bir sırada üretilmiş Türk millî ruhunun ortak heyecanının, ortak iradesinin, ortak hassasiyetinin bir ürünüdür (Çetin 2011: 7).

İstiklal Marşı'mız, bizi biz yapan değerlerin ifadesi olarak betimlenir ve kendi varoluş menkıbemizin gür sesi, şeref ve izzetin adresini gösteren, onurlu yaşamının yolunu nakşeden bir anıt olduğu belirtilir. Dolayısıyla İstiklal Marşı'mız birçok açıdan önemli ve özeldir. İstiklal Marşı'mızın ortaya çıkmasındaki tarihsel süreç onun neden bu kadar değerli olduğunun da ipuçlarını verir. İstiklal Marşı, hem yazıldığı dönemin özelliklerini hem de Türk milletinin özelliklerini içeren özel bir metindir. Bundan dolayı İstiklal Marşı çeşitli açılardan akademik çalışmalara kaynaklık etmiştir (Tay ve Nalçacı 2020: 244-246).

Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2019 yılında hazırlamış olduğu Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda "Erdemler, Millî Kültürümüz, Millî

Mücadele ve Atatürk, Birey ve Toplum, Okuma Kültürü, İletişim, Hak ve Özgürlükler, Kişisel Gelişim, Bilim ve Teknoloji, Sağlık ve Spor, Zaman ve Mekân, Duygular, Doğa ve Evren, Sanat, Vatandaşlık, Çocuk Dünyası’’ olmak üzere toplam on altı tema belirlemiştir. Belirlenen bu temalar içerisinde birçok alt tema ve konu başlığı da mevcuttur. Uygulama sürecinde ise her sınıf düzeyinde sekiz tema işlenmesi öngörülmüştür. Bu temalar içerisinde ‘’Erdemler, Millî Kültürümüz ve Millî Mücadele, Atatürk’’ temalarının her sınıf düzeyinde işlenmesi zorunludur. Diğer temalar ise seçmeli olup kitap yazarları tarafından belirlenebilir (Meb-Komisyon 2019: 15-16).

İstiklal Marşı’nı incelerken tespit ettiğimiz ‘’Bağımsızlık, Bayrak Sevgisi, Cesaret, Duyarlılık, İnanç, Milliyetçilik, Sorumluluk, Şehitlik, Ümit Varlık, Vatan Sevgisi’’ adlı değerler, doğrudan veya dolaylı olarak Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan birçok tema ile ilintilidir. Bağımsızlık değeri Vatandaşlık ile Millî Mücadele ve Atatürk temalarıyla, bayrak sevgisi değeri Millî Kültürümüz temasıyla, cesaret değeri Millî Mücadele ve Atatürk temasıyla, duyarlılık değeri Erdemler, Birey ve Toplum ile Kişisel Gelişim temalarıyla, inanç değeri Hak ve Özgürlükler temasıyla, milliyetçilik değeri Millî Mücadele ve Atatürk temasıyla, sorumluluk değeri Kişisel Gelişim ile Vatandaşlık temalarıyla, şehitlik değeri Millî Mücadele ve Atatürk temasıyla, ümit varlık değeri Duygular temasıyla, vatan sevgisi değeri Millî Kültürümüz ile Millî Mücadele ve Atatürk temalarıyla yakından ilintilidir. İstiklal Marşı ise, edebî bir metin olarak direkt Millî Mücadele ve Atatürk teması içerisinde yer alır.

Millî Eğitim Bakanlığının 2019 yılında hazırladığı Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda ‘’Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik’’ adında toplam on kök değer belirlenmiştir. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlere ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulmaktadır (Meb-Komisyon 2019: 4). Bu bağlamda düşünüldüğünde İstiklal Marşı’nda tespit ettiğimiz on

temel değer, Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kök değerler içerisinde kendine rahatlıkla yer bulmaktadır. Özellikle tespit ettiğimiz sorumluluk ile vatan sevgisi değeri, Türkçe dersindeki sorumluluk ve vatanseverlik kök değerleriyle birebir örtüşmektedir.

Ayrıca bilindiği gibi İstiklal Marşı, metin olarak birçok kaynakta farklı imlalarla verilmekte ve yazılmaktadır. Bu bağlamda ortak ve doğru bir imlaya sahip bir metin bulmak zor, hatta hemen hemen imkânsızdır da denilebilir. Ancak bu sorun, farklı bir araştırmanın mevzusudur. Dolayısıyla inceleme ve araştırma sürecinde doğru imlaya sahip bir İstiklal Marşı metni bulmayı kendimize düstur edindik. Bunun için de bu alanda uzman bir bilim adamı Nurullah Çetin'in İstiklâl Marşı'mızı Anlamak kitabında yer alan ve doğru bir imlaya sahip olan İstiklal Marşı metnini vermeyi ve üzerinde inceleme yapmayı uygun gördük.

3. 1. Bağımsızlık

Bağımsızlık değeri, İstiklal Marşı metninde en çok işlenen ve vurgulanan değerlerden biridir. Bunun yanında bu değerle ilişkili olan ve ön plana çıkan bir diğer değer ise hürriyet yani özgürlük konusudur. Bu alanda yapılan birçok ilmî çalışmada bağımsızlık ile hürriyet değerleri ayrı başlıklar altında ele alınmış ve incelenmiştir. Lakin çalışmamızda İstiklal Marşı'nda yer alan hürriyet değerini ayrı bir değer ve başlık altında ele almayıp, birbiriyle bağlantılı oldukları için hürriyet değerini de bağımsızlık değeri ve teması altında vermeyi ve değerlendirmeyi daha uygun gördük. Dolayısıyla iki değeri de tek başlık altında verdik.

İstiklal Marşı metninde işlenen ve üzerinde önemle durulan temel değerlerden biri bağımsızlık yani istiklal değeridir. Öyle ki, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin resmi marşı olan bu şiir, adını da bağımsızlık değerinden alır. Tespitlerimize göre bağımsızlık değeri, İstiklal Marşı'nın geneline hâkim olmakla beraber özel olarak üç yerde geçer. Ayrıca Türk milletinin millî mutabakat metni olan bu marşta yer alan bağımsızlık değeri, Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki Vatandaşlık ile Millî Mücadele ve Atatürk temalarıyla doğrudan ilintilidir.

Mehmet Akif, marşın ilk iki dörtlüğünde cesaret, bayrak sevgisi ve milliyetçilik değerlerinden bahsettikten sonra ikinci dörtlüğün sonunda bağımsızlık değerine vurgu yapar. Hakk'a tapan, yani Allah'a inanan, güvenen ve Allah yolundan ayrılmayan Türk milletinin bağımsız ve hür bir şekilde yaşamasının en doğal hakkı olduğunu ifade eder. Bilindiği gibi Türk'ün en büyük hasletlerinden biri de bağımsızlığına düşkün olmasıdır. Bunun tarihte birçok örneği ve delili vardır. Şair, bağımsızlığın Türk milletinin hakkı olduğunu şu mısralarla dile getirir:

Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl;

Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl! (Çetin 2011: 12)

Bağımsızlık değerinin kuvvetle vurgulandığı bölüm, şiirin üçüncü dörtlüğüdür. Şair, Türklerin ezelden beri hürriyetlerine ve bağımsızlıklarına olan düşkünlüğünü şu şekilde ifade eder:

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.

Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım! (Çetin 2011: 12).

Birbirleriyle yakından ilişkili olan ve bizim de tek başlık altında birleştirerek verdiğimiz hürriyet (özgürlük) ve istiklal (bağımsızlık) değerlerinin en yüksek sesle haykırıldığı bölüm, marşın son iki dizesidir. Bağımsızlık ve hürriyetin büyük Türk milletinin ve şerefli Türk bayrağının hakkı olduğunu şair, şu dizelerle haykırır:

Hakkıdır hür yaşamış bayrağımız hürriyet;

Hakkıdır; Hakk'a tapan milletimin istiklâl! (Çetin 2011: 13).

3. 2. Bayrak Sevgisi

Bayrak sevgisi değeri, İstiklal Marşı'nda en çok işlenen ve dile getirilen konu ve temalardan biridir. Bayrak sevgisi değeri, Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki Millî Kültürümüz teması ile doğrudan ilintilidir. Hatta Millî Kültürümüz teması kapsamında en çok işlenen değerdir. Bayrak sevgisi değeri, İstiklal Marşı metninde üç yerde geçer. Özellikle şiirin birinci ve ikinci dörtlüklerine hâkim olan en güçlü değer, hiç kuşkusuz bayrak sevgisidir.

Şair, birinci dörtlkle Türk milletine cesaret veren bir dille seslenerek bayrak değerini anlatır. Rengini şehitlerin kanından alan bayrak, Türk milletinin parlayan yıldızıdır ve yeryüzünde en son Türk kalıncaya kadar gönlerde dalgalanacaktır. Ayrıca İstiklal Marşı'nı tahlil eden Çetin'e göre birinci dörtlkte yer alan şafak kelimesi, şiirdeki simgesel anlamıyla millî Türk varlığı ve devletinın batar gibi oluşunu, ölüm kalım mücadelesi sürecinin en kızıştığı anları temsil eder. Şafak kelimesi, temel anlamıyla Güneşin batı ufkunda batışından hemen sonra oluşan kızılıktır. Yani akşam vaktinde Güneşin batışını ifade eder. Ayrıca şafak kelimesinin bir de "Güneşin doğuşu" anlamı vardır. Şair bunu tevriyeli olarak kullanır. Dolaylı olarak mısırada "Güneş gibi doğan, gökyüzünde parıl parıl parlayan bu Türk bayrağı, batmaz" anlamı da saklıdır (Çetin 2001: 33).

Yine Çetin' göre, "Al sancak" ifadesi "sancak", "bayrak" demektir. Bayrak da bir milletin bağımsızlığını, hürriyetini, asaletini temsil eder. Al sancak, kırmızı yani kanlı bayraktır. Dolayısıyla bayrak ile güneş arasında özdeşlik motifi vardır. Türk milletinin bağımsızlığını temsil eden Türk bayrağı, batmakta olan güneşe benzetilir. Güneşin bayrak olarak algılanması, güneşin bayrakla özdeşleştirilmesi motifi, Hun Türklerinin büyük hakani Mete (Motun) Han'ın hayatından esinlenerek oluşturulan Oğuz Kağan Destanı'nda da geçer. Oğuz Kağan, Oğuz beylerine ziyafet verip kendisini kağan ilan ettikten sonra dünya çapındaki fetih felsefesini vurgulamak üzere âdete bir slogan, bir ilke, bir vecize olarak şöyle der (Çetin 2011: 33-34):

Takı taluy takı müren (Daha deniz daha müren (nehir)),

Kün tuğ bolgıl kök kurıkan (Güneş bayrak gök kurıkan (çadır)).

(Çetin 2001: 34).

Mehmet Akif ise güneş ile bayrak arasındaki bu özdeşlik motifini birinci dörtlkte, Türk milletine seslenerek şu mısralarla dile getirir:

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;

O benimdir, o benim milletimindir ancak. (Çetin 2011: 12).

Marşın ikinci dörtlüğünde de milliyetçilik ve bağımsızlık değerlerinin yanında bayrak sevgisi değeri de ağırlıklı olarak işlenir. Şair, bu dörtlükte bayrağı nazlı bir kıza veya geline benzeterek yüzünü ekşitmemesi, kaşlarını çatmaması gerektiğini, büyük Türk milletine gülümsemesini, eğer böyle devam ederse bayrak için dökülen kanların helal olmayacağını şu mısralarla ifade eder:

Çatma, kurban olayım, çehreni ay nazlı hilâl!

Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet, bu celâl?

Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl; (Çetin 2011: 12).

Bayrak sevgisi değerinin geçtiği son bölüm ise şiirin en son dörtlüğüdür. Şair, bu dörtlükte de yine şafak sözcüğünü kullanarak bayrağın bir güneş gibi tekrar Türk milletinin ve bütün vatanın üzerine doğduğunu şu şekilde ifade eder:

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl;

Olsun artık dökülen kanlarımız hepsi helâl. (Çetin 2011: 13).

3. 3. Cesaret

İstiklal Marşı'nda tespit ettiğimiz bir diğer değer ise cesarettir. İstiklal Marşı'nı genel olarak ele aldığımızda insana şevk, heyecan ve coşku veren, cesaret aşıl原因 ve kahramanlık duygularını terennüm eden bir şiir olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunun yanında belirgin olarak cesaret değeri, İstiklal Marşı'nda iki yerde geçer. Ayrıca cesaret değeri, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Millî Mücadele ve Atatürk teması ile doğrudan ilişkilidir ve bu tema başlığı altında sıklıkla işlenir.

İstiklal Marşı'nın Türk'e cesaret veren "Korkma" sözü ile başlaması, birçok şair, yazar ve araştırmacı tarafından kabul edilmemiş ve eleştirilmiştir. Lakin İstiklal Marşı'mız, Türk milletinin cesaretini, tahammülünü ve direncini artırmak için "Korkma" ifadesi ile başlar ve bu ifadenin cesaret değeri ile ilgili olduğu açıkça anlaşılır (Tay ve Nalçacı 2020: 262). Çetin ise bu sözcüğü, peygamber efendimiz Hz. Muhammed

ile ilk halife Hz. Ebubekir'in Mekke'den Medine'ye hicret ederken başlarından geçen olayla özdeşleştirir ve açıklar (Çetin 2001: 31). Akif, cesaret değerini şiirde Türk milletine seslenerek şöyle dile getirir:

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;

Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak. (Çetin 2011:12).

Cesaret değerinin şiirde geçtiği diğer bir bölüm ise üçüncü dördlüğün son iki mısraıdır. Şair, Türk milletinin cesaret, yiğitlik ve kahramanlık konularındaki sahip olduğu hasletleri şu dizelerle ifade eder:

Kükremiş sel gibiyim; bendimi çiğner aşarım;

Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım. (Çetin 2011: 12).

3. 4. Duyarlılık

Duyarlılık ya da diğer bir adıyla duyarlı olma değeri, İstiklal Marşı metninde üç dördlükte yer alır. Şair, bazı hususlarda Türk milletini ve gençleri daha duyarlı olmaya veya daha duyarlı davranmaya çağırır. Duyarlılık değeri, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Erdemler, Birey ve Toplum, Kişisel Gelişim temaları kapsamına girer. Akif, beşinci dördlükte Türk milletini vatanı savunma konusunda daha duyarlı olmaya ve gerekirse göğüslerini siper ederek bu işgal ve saldırıyı durdurmaya çağırır:

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın,

Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.

Doğacaktır sana va'd ettiği günler Hakk'ın.

Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın. (Çetin 2011: 12).

Şair, altıncı dördlükte Türk milletinden ve Türk gençliğinden bu vatanı basit bir toprak parçası olarak görmemelerini, bu vatan için canını feda etmiş şehitler konusunda daha duyarlı olmalarını ister. Bunun aksini yaparak özellikle atalarının aziz ve mukaddes ruhlarını incitmemelerini ve bu konuda duyarlı davranmalarını öğütler:

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı!

Düşün altındaki binlerce kefansız yatani.

Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:

Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı. (Çetin 2011: 12).

Mehmet Akif, bütün Türk milletinin temsilcisi ve sözcüsü olarak sekizinci dörtlükte özellikle kâfirlerin elinin bütün Türk-İslam âlemi için kutsal olan camilere, ezanlara ve diğer mabetlere değmemesi konusunda duyarlı davranıp, bütün halkı da bu konuda duyarlı ve sorumlu davranmaya davet eder:

*Rûhumun senden, ilâhî, şudur ancak emeli,
Değmesin mabedimin göğsüne nâhmahrem eli,
Bu ezanlar ki şehâdetleri dinin temeli
Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli. (Çetin 2011: 13).*

3. 5. İnanç

İstiklal Marşı metninde yer alan ve kuvvetli bir şekilde dile getirilerek işlenen değerlerden biri de hiç kuşkusuz inanç değeridir. İnanç değeri, metinde üç yerde ele alınır ve daha çok ‘‘iman, mabet, ezan, şehadet, ilah’’ kavramları ile ilişkilendirilerek anlatılır ve dile getirilir. Yani şiirde inanç değerini oluşturan temel unsurlar iman, mabet, ezan, şehadet ve ilah kavramlarıdır. Ayrıca şiirde yer alan inanç değeri, Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki Hak ve Özgürlükler teması ile yakından ilintilidir.

Akif, dördüncü kıtada batının sahip olduğu son teknolojik askeri silah ve mühimmata karşı Türk milletinin iman ve inanç dolu bir yüreğinin olduğunu şu dizelerle haykırır:

*Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar;
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var. (Çetin 2011: 12).*

Şair, sekizinci dörtlükte inanç değerini ilah, mabet, ezan ve şahadet kavramları ile ilişkilendirilerek işler ve kullanır. Ne olursa olsun Türk milletinin kutsal kabul ettiği değerlere (mabet: ibadet yerleri, camiiler, ezan vb.) dokunulmaması gerektiğini ve bunun en büyük arzusu olduğunu şu mısralarla dile getirir:

*Ruhumun senden, ilâhî, şudur ancak emeli,
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli,*

Bu ezanlar ki şehâdetleri dinin temeli

Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli. (Çetin 2011: 13).

Şair, dokuzuncu dördlükte de ‘‘Ülkemiz düşman işgalinden kurtulunca ben ölmüş isem ve mezar taşım da varsa benim yerime şükür secdesini mezar taşım yerine getirir, cesedim soyut bir ruh gibi göğe doğru yükselir.’’, diyerek inanç değerine kuvvetle vurgu yapar:

O zaman vecd ile bin secde eder- varsa- taşım.

Her cerihamdan, ilâhî, boşanıp kanlı yaşım,

Fışkırır rûh-ı mücerred gibi yerden na’sım;

O zaman yükselerek arşa değer belki başım! (Çetin 2011: 13).

3. 6. Milliyetçilik

İstiklal Marşı’nda yer alan temel değerlerden biri de hiç kuşkusuz milliyetçiliktir. Şiirde milliyetçilik değeri, ırk sözcüğü yani Türk ırkı, Türk milleti sözlerinin kullanımı ile ifade edilir. Milliyetçilik değeri, şiirde iki farklı kullanım şekli ile yer alır. Ayrıca bu değer, Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın Millî Mücadele ve Atatürk teması ile doğrudan ilintilidir.

Mehmet Akif, kaleme aldığı şiirde milliyetçilik değerini dile getirirken ırk kelimesini kullandığı için ciddi manada eleştiriler olsa da, Akif’in kastettiği ırkçılık değil bilakis vatanın kurtuluş reçetesi olarak sunulmuş Türk milliyetçiliğidir. Bundan dolayı bu topraklarda yaşayan herkesin, -Türk olan ve kendini Türk hisseden herkesin- vatanın bekası için verdiği şerefli mücadele en büyük milliyetçilik örneğidir. Dolayısıyla kahramanlık, Türk milletinin en büyük hasletlerinden biridir. Türk’ü asırlardan beri yaşatan bir duygudur. Türk milletinin hayat felsefesinin temelini teşkil eden ve Orhun Yazıtlarında da geçen milliyet, istiklal ve hürriyet gibi kavramlar İstiklal Marşı’nın da temel kavramlarıdır. İstiklal Marşı’nda dile gelmiş olan millî ve mukaddes değerler, Türk millî varlığının ve Türk milliyetçiliğinin temel unsurlarıdır (Bilgin 2009: 27). Akif, ikinci kıtada Türk bayrağına seslenirken milliyetçilik değerini de ön plana çıkarır:

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!

Kahraman ırkıma bir gül, ne bu şiddet, bu celâl? (Çetin 2011: 12).

Yine şair, sonsuza kadar Türk milletine ve Türk bayrağına esaret ve köleliğin olmayacağını şu sözlerle haykırarak milliyetçilik değerine vurgu yapar:

Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl: (Çetin 2011: 13).

3. 7. Sorumluluk

İstiklal Marşı metninde tespit ettiğimiz değerlerden biri de sorumluluktur. Sorumluluk değeri, metinde iki yerde geçer. Sorumluluk değeri, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Kişisel Gelişim ve Vatandaşlık temaları ile yakından ilişkilidir. Bu temalar çerçevesinde Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yoğun bir şekilde işlenir. Ayrıca şiirde tespit ettiğimiz bu değer, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerler içerisinde de yer alır. Türkçe öğretimindeki on kök değerden biri de sorumluluktur.

Akif, sorumluluk değerini özellikle beşinci ve altıncı dörtlülüklerde dile getirir. Beşinci dörtlükte Türk milletine ve Türk gençliğine ‘‘Arkadaş!’’ diye seslenerek, vatanı savunma konusunda sorumluluklarının olduklarını açıkça ifade eder. Her Türk, vatanını savunmak ve korumak için sorumludur ve gerekirse vatanın bekası için göğsünü siper ederek canını feda etmelidir:

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın,

Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın. (Çetin 2011: 12).

Millî şairimiz Mehmet Akif, altıncı dörtlükte de Türk gençliğine seslenerek üzerinde hürce yaşadıkları bu yerlerin basit bir toprak parçasından ibaret olmadığını, kan dökülerek bu toprakların vatan yapıldığını söylerken, gençleri bu konuda sorumlu olmaya ve davranmaya davet eder:

Bastığın yerleri ‘‘toprak!’’ diyerek geçme, tanı!

Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı. (Çetin 2011: 12).

3. 8. Şehitlik

İstiklal Marşı'nda yer alan bir diğer değer de şehitliktir. Şehitlik kavramı, Türk düşünce sisteminde her zaman farklı bir yere sahip olmuş ve Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleri ile beraber sağlam bir zemine oturmuştur. Hatta Kur'an-Kerim'de Bakara Suresinin 154. Ayetinde "Allah yolunda öldürülenlere (ölüler) demeyin. Hayır, onlar diridirler. Fakat siz sezemezsiniz." (Yazır 2017: 23) ifadesi yer alır. Dolayısıyla vatan için canını feda ederek şehitlik mertebesine ulaşmak, Türkler de her zaman farklı ve önemli bir yere sahip olmuştur.

Şehitlik değeri, İstiklal Marşı'nda iki yerde kendine yer bulmuştur. Ayrıca şehitlik değeri, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Milli Mücadele ve Atatürk teması ile yakından ilintilidir. Mehmet Akif, şiirin altıncı dördlüğünde canlarını ve kanlarını bu cennet vatan için feda ederek toprakta kefensiz bir şekilde yatan şehitleri hatırlatarak, hemen hemen her Türk ailesinde muhakkak bir şehidin olduğunu ve onların aziz ve mukaddes ruhlarını incitmememiz gerektiğini ifade eder:

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı!

Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.

Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:

Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı. (Çetin 2011: 12).

Şair, yedinci dördlükte de bu vatan için o kadar şehit verilmiştir ki, toprağı sıksanız neredeyse şehit kanı fişkıracaktır, der. Bu dördlükte de şehitlerimizi bize hatırlatarak, şehitlik değerini ön plana çıkarır:

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?

Şühedâ fişkıracak, toprağı sıksan, şühedâ! (Çetin 2011: 13).

3. 9. Ümit Varlık

Ümit Varlık ya da ümit var olma değeri, İstiklal Marşı'nda bir yerde geçerek şair tarafından millete ve gençlere umut aşılacak amacıyla sunulur. Bu değer, şiirin beşinci dördlüğünde yer alır ve Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Duygular teması ile doğrudan ilintilidir. Şair, Türk milletine ve gençliğine vatanlarını savunmaları, vatanın bekası

için gerekirse canını vermelerini, ne pahasını olursa olsun bu hayâsızca akını durdurmaları neticesinde elbet bir gün karşılığını alacaklarını ve bugünlerin çok yakın olduğunu söyleyerek her zaman ümit var olmaları gerektiğini ifade eder:

Doğacaktır sana va'd ettiği günler Hakk'ın.

Kim bilir belki yarın, belki yarından da yakın. (Çetin 2011: 12).

3. 10. Vatan Sevgisi

İstiklal Marşı'nın genel anlamda tamamına hâkim olan konu, değer ve temalardan biri de vatan sevgisidir. Vatan sevgisi değeri, marşta en çok işlenen ve üzerinde durularak ön plana çıkarılan konulardan biridir. Vatan sevgisi değeri, İstiklal Marşı metni içerisinde net bir şekilde iki yerde geçer. Ayrıca bu değer, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan Millî Kültürümüz ile Millî Mücadele ve Atatürk temaları ile yakından ilişkili; yine programda yer alan kök değerlerden vatanseverlik değeri ile birebir aynıdır. Yani Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan temel değerlerden biri de vatan sevgisi, diğer bir ifadeyle vatanseverliktir.

Şair, altıncı dördlükte vatanımızı cennete benzeterek bu cennet vatanımızın dünyalardan bile kıymetli olduğunu ifade eder. Dolayısıyla, dünyaları alsak bile bu cennet vatani vermememiz gerektiğini bize salık verir:

Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:

Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatani. (Çetin 2011: 12).

Akif, yedinci dördlükte de herkesin bu cennet vatan için canını seve seve feda edeceğini dile getirir. Şairin Yaradan'dan tek bir isteği vardır: "Ne olursa olsun bu dünyada vatanından ayrı kalmasın." Şair bu isteğini şu şekilde ifade eder:

Kim bu cennet vatanın uğrunda olmaz ki fedâ?

Şühedâ fişkırarak, toprağı sıksan, şühedâ!

Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hüdâ,

Etmesin tek vatanımdan beni dünyaya cüdâ. (Çetin 2011: 13).

Sonuç

Sonuç olarak ‘‘İstiklal Marşı’nın İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda Yer alan Kök Değer ve Temalar Açısından İncelenmesi’’ adlı çalışmamızda, İstiklal Marşı metni içinde yer alan ‘‘Bağımsızlık, Bayrak Sevgisi, Cesaret, Duyarlılık, İnanç, Milliyetçilik, Sorumluluk, Şehitlik, Ümit Varlık, Vatan Sevgisi’’ adında toplam on değer tespit edilmiştir. Tespit edilen bu değerler, 2019 yılında hazırlanan ve yayımlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kök değerler ve ders kitaplarında bulunan üçü zorunlu olmak kaydıyla on altı tema açısından mukayese edilerek incelenmiştir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda ‘‘Adalet, Dostluk, Dürüstlük, Öz Denetim, Sabır, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik, Yardımseverlik’’ adıyla toplam on temel değer yer almaktadır. İstiklal Marşı’nda tespit ettiğimiz değerlerden ‘‘Sorumluluk ile Vatan Sevgisi’’, kök değerlerden ‘‘Sorumluluk ve Vatanseverlik’’ değerleri ile birebir örtüşmektedir. Tespit edilen diğer değerler ise, öğretim programında yer alan diğer alt değerler, konu ve temalarla yakından ilintilidir. Tespit edilen değerler, öğretim programında yer alan ‘‘Vatandaşlık, Millî Mücadele ve Atatürk, Millî Kültürümüz, Erdemler, Birey ve Toplum, Kişisel Gelişim, Hak ve Özgürlükler, Duygular’’ temaları kapsamında yer alan konularla birebir aynıdır.

Dolayısıyla yaptığımız inceleme neticesinde İstiklal Marşı metni, İlköğretim Türkçe dersinde değerler eğitimi ve aktarımı konusunda önemli bir edebî kaynak konumundadır. İstiklal Marşı’nı, yazıldığı zamanın koşullarını, kabul ediliş sürecini ve Mehmet Akif’in hayatı, edebî şahsiyeti ve eserlerini anlatan metinlere Türkçe ders kitaplarında zaten yer verilmektedir. Lakin değerler eğitimi ve aktarımı konusunda İstiklal Marşı ve önemli bir şahsiyet olan Mehmet Akif, daha aktif ve verimli bir şekilde kullanılabilir. Çünkü İstiklal Marşı, içinde birçok temel değeri barındıran edebî bir kaynak olarak karşımızda durmaktadır.

KAYNAKLAR

- BİLGİN, Azmi (2007). ‘‘İstiklâl Marşı ve Üzerine Yapılan Çalışmalar’’, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XXXVII, İstanbul, s. 22-34.
- ÇETİN, Nurullah (2011). *İstiklâl Marşı’mızı Anlamak*, Ankara: Öncü Kitap.
- ERSOY, Mehmet Akif (2018). *Safahat*, (Yayıma Hazırlayan: Yakup Çelik), Ankara: Akçağ Yayınları.
- KANDEMİR, Kübra; TORUN, Elif (2020). ‘‘İstiklal Marşı’nın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi’’, *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, C. 4, S. 2, s. 267-284.
- KOMİSYON (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KÖÇ, Ahmet; DEMİRKAYA, Hilmi; ÜNAL, Orhan (2020). ‘‘Sosyal Bilgiler Eğitiminde Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif ve Safahat’’, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 7, S. 13, İstanbul, s. 98-118.
- MEB-KOMİSYON (2019). *T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, Ankara.
- TAY, Bayram; NALÇACI, Ahmet (2020). ‘‘İstiklâl Marşı’mızda Değerler’’, *Değerler Eğitimi Dergisi*, C. 18, S. 40, İstanbul, s. 243-275.
- TEMİZYÜREK, Fahri; KARAGÖL, Efecan (2016). ‘‘Hedef Kitleli Çocuk Olan Mehmet Akif Ersoy Biyografilerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi’’, *Turkish Studies*, C. 11, S. 3, Ankara, s. 2175-2192.
- YAMAN, Ertuğrul (2014). *Değerler Eğitimi (Eğitimde Yeni Ufuklar)*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- YAZIR, Elmalılı M. Hamdi (2017). *Kur’an-ı Kerîm ve Meâli*, İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.